

SELANIKLİ ALİ RIZA EFENDİ
1841-1886
(*ATATÜRK'ÜN BABASI*)

“Gülzârı Cennetim Zübeydem”

Akın AKTAŞ

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-399-959-9	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı Selanikli Ali Rıza Efendi 1841-1886 (Atatürk'ün Babası)	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Akın AKTAŞ ORCID iD: 0000-0001-7301-0216	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	Bisac Code HIS000000
	DOI 10.37609/akya.3190

Kütüphane Kimlik Kartı

Aktaş, Akın.

Selanikli Ali Rıza Efendi 1841-1886 (Atatürk'ün Babası) / Akın Aktaş.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.

193 s. : tablo, fotoğraf, harita. ; 160x235 mm.

Kaynakça, Ekler ve İndeks var.

ISBN 9786253999599

1. Tarih.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Araştırılan tarihi bir konunun bilimsel niteliğe bürünmesinde belge, akademik sürecin olmazsa olmazıdır. Konuya ilişkin kanıtlardan edinilen bilgiler ve hatıratların yorumlanması neticesinde ele alınan konu, bir kimliğe bürünür. Akabinde konu sınırlandırılır ve zaman kaybının önüne geçilir. Ayrıca, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak için kronolojik bir köprü oluşturulur. Böylelikle bilimsel sürecin meyvesi olan akademik çalışmalar ortaya çıkarılır. Bu tür çalışmalara konu edinen karakterlerden biri de Atatürk'tür. Bazı eserlerde Atatürk'ün soyu ve ailesi üzerine yapılan araştırmalar ne denli geriye gidilirse bilgilerin ve belgelerin güvenilirliğinde sorunlar ortaya çıkmakta ve konu, özünü kaybetmektedir. Bu nedenle elinizdeki eserde; arşiv malzemelerine, hatıratlara ve aile efradının anlattıklarına birlikte yer verilmiş olup aile soyunun Balkan coğrafyasına yerleşme konusu geneli itibariyle uzman görüşlerine bırakılmıştır. Konunun duayen isimlerden Tayyip Gökbilgin (*Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan*) ve Yusuf Halaçoğlu'nun (*Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1453-1650*) eserleri bu konuda başvuru niteliğindedir.

Ali Rıza Efendi, eserimizin ana karakteri olmasına rağmen bölüm içeriklerinde aile üyelerine de yer verilmiştir. 45 yıllık yaşamı boyunca türlü sıkıntılar çeken ve tipik bir Türk aile babası motifi çizen Ali Rıza Efendi'yi bu denli önemli konuma getiren tek hususiyet Mustafa'nın (*Atatürk*) babası olmasıdır. Bu eseri kaleme almamızın en önemli gerekçesi ise vefatının üzerinden yıllar geçen Ali Rıza Efendi hakkında *İhsan Sungu'nun* yazılarından başka müstakil bir eser (*kitap-makale*) olmamasıdır.

Eserimizdeki ifadeler ve bilgiler tenkide muhtaç olup siz değerli okuyucuların ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Bu kitapta Ali Rıza Efendi hakkında her şeyin eksiksiz bir şekilde yazıldığı iddiası kesinlikle savunulmamaktadır. Eserimizde yalın bir yazım metodu uygulanmıştır. Böylelikle konunun daha net ve sade bir şekilde anlatılması amaçlanmıştır.

İlk bölümde, arşivlerde bulunan belgeler sıralanmıştır. Bu belgelerin orijinalleri ekler kısmında verilmiştir. Eserimizin genelinde, Ali Rıza Efendi ve ailesi hakkında vesikalardan ve hatıratlardan edindiğimiz bilgiler aktarılmıştır. Ekler kısmında ise fotoğraflar, belgeler ve bazı tercümelemler verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Bu süreçte desteklerini esirgemeyen; *İzmir Müze Müdürlüğü* yetkililerine, Sayın *Mehmet Ali Öz*, Sayın *M.Celal Kırbaş*, Sayın *Cemal Güvendi* ve Sayın *Süleyman Gümüş'e*, evrak tasnifinde katkı sağlayan Sayın *Mehmet Fatsa'ya* ve sorularımıza içtenlikle cevap veren Sayın *Selim Karakaş* ile Sayın *Ali Güler* hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Akın AKTAŞ

2024

KISALTMALAR

<i>Akt.</i>	Aktaran
<i>ATASE</i>	Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
<i>BCA.</i>	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
<i>Bkz.</i>	Bakınız
<i>BOA.</i>	Başkanlık Osmanlı Arşivi
<i>C.</i>	Cilt
<i>CHP.</i>	Cumhuriyet Halk Partisi
<i>H.</i>	Hicri
<i>Haz.</i>	Hazırlayan
<i>M.</i>	Miladi
<i>N.</i>	Numara
<i>R.</i>	Rumi
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>TDVIA.</i>	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
Ali Rıza Efendi Hakkında Bilgi Veren Arşiv Belgelerinin Safahatı	10
Ali Rıza Efendi ve Ailesi Hakkında Bilgi Veren Bazı Önemli Neşriyatlar	18
Vasilis Dimitriadiss “Bir Evin Hikâyesi”	18
Ali Güler “Benim Ailem Atatürk’ün Saklanan Ailesi”	19
Mehmet Ali Öz “Atatürk ve Ailesi”	19
Selanik Hakkında Kısa Bir Malumat	20
Lisansüstü Tezlerde Selanik ve Atatürk	21
Ali Rıza Efendi’nin Soyuna.....	23
Ali Rıza’nın Doğumu ve Eğitim Hayatı	31
Kocacık Köyü’ndeki Ev	32
Ali Rıza Efendi’nin Askerlik Hayatı ve Fotoğraf Meselesi.....	33
Ali Rıza Bey’in Zübeyde Hanım İle Evliliği	40
Mustafa’nın Doğumu ve İlk Eğitim Yılları	46
Ali Rıza Bey’in İş Hayatı, Mal Varlığı ve İflası.....	57
Selanik’te Eşkivalık Faaliyetleri	63
Ali Rıza Efendi’nin Vefatı (23 Mayıs 1886).....	64
Ali Rıza Efendi’nin İçki Nedeniyle Öldüğü İddiası.....	68
Ali Rıza Efendi’nin Gömüldüğü Yer.....	70
Hortacı (Süleyman) Camii	77
Ali Rıza Efendi’nin Mirası	81
Ali Rıza Efendi’nin Emeklilik Maaşı	85
Ali Rıza Efendi’nin Öldüğü Pembe Boyalı Ev.....	89
Ali Rıza Efendi’nin Dava Vekili	93
Zübeyde Hanım’ın Hayatı	96
Vasfiye Hanım ve Kızı Ülkü	120

Ragıp Efendi'ye Ait Olduğu İddia Edilen Fotoğraf	122
Zübeyde Hanım'ın İzmir Gezisi ve Vefatı.....	124
Zübeyde Hanım'ın Eski Mezar Taşı.....	134
Zübeyde Hanım'ın Yeni Mezar Taşı	138
Makbule Hanım'ın Sıkıntılı Günleri	138
SONUÇ.....	143
EKLER	147
ALİ RIZA EFENDİ'NİN KÜNYESİ	173
KAYNAKÇA.....	175
İNDEKS	183
ÖZGEÇMİŞ	185

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi BCA.

- BCA.30-10-0-0/1-7-6/Dosya Ek: 2.
- BCA.30-11-1-0/132-24-8.
- BCA.30-18-1-2/111-58-12.
- BCA.30-18-1-2/115-86-19.
- BCA.30-18-1-2/15-71-17.
- BCA.30-18-1-2/41-85-15.
- BCA.37170-148363-4.
- BCA.37170-148363-5.
- BCA.490-1-0-0/1597-522-1./13.Büro.
- BCA.490-1-0-0/1598-523-3.

Başkanlık Osmanlı Arşivi BOA.

- BOA.A.(DVNSMHH.d.12-221.
- BOA.A.(DVNSMHH.d.21-428.
- BOA.A.(DVNSMHH.d.25-648.
- BOA.A.(DVNSMHH.d.27-803.
- BOA.A.(DVNSMHH.d.3-356.
- BOA.A.(DVNSMHH.d.7-7.
- BOA.A.(DVNSMHH.d.77-608.
- BOA.A.(DVNSTEKAd.90.
- BOA.A.)MKT.MHH.268-54.
- BOA.BEONGG.d.620.
- BOA.C.E.V.591/29840.
- BOA.C.EV.18/898.
- BOA.C.EV.329/16744.
- BOA.DH.MKT.1326-23.
- BOA.DH.MKT.1336-32.
- BOA.DH.MKT.1338-54.
- BOA.DH.MKT.1361-100.
- BOA.DH.MKT.1364-41.

BOA.DH.MKT.1366-111.
BOA.DH.MKT.1367-101.
BOA.DH.MKT.1520-58.
BOA.DH.ŞFR.114-47.
BOA.DH.ŞFR.115-92.
BOA.DH.ŞFR.116-75.
BOA.DH.ŞFR.118-23.
BOA.DH.ŞFR.118-36.
BOA.DH.ŞFR.118-82.
BOA.DVNSMHM.d.91/338.
BOA.EV.BRT.230-11.
BOA.HR.MKT.683-139.
BOA.HR.MKT.752-34.
BOA.HR.MKT.847-20.
BOA.HR.MKT.871-27.
BOA.HR.MKT.888-35.
BOA.HR.MKT.892-82.
BOA.HR.MKT.892-98.
BOA.HR.MKT.895-95.
BOA.HR.MKT-744-10.
BOA.HR.SFR.04-314-16.
BOA.HR.SFR.3-275-35.
BOA.HR.SYS.1623-61.
BOA.HR.TO.311-23.
BOA.HRT.h.2601.
BOA.HR-TO.515-38.
BOA.İ.DH.1295-101780.
BOA.İ.DH.907-72048.
BOA.İ.MMS.84-3636.
BOA.MAD.d.17729.
BOA.MF.İBT.9-7.
BOA.MKT.40-114.
BOA.MKT.53-150.
BOA.MKT.65-10.
BOA.SYS.1713-3.
BOA.ŞD.1285-32.
BOA.ŞD.2011.40.
BOA.ŞD.2011-24.

BOA.ŞD.614-9.
BOA.ŞD.927-73.
BOA.TS.MA.e.1073/5.
BOA.TT.d.222.
BOA.TT.d.770.
BOA.Y.A.RES.30-68.
BOA.Y.EE.43-148.
BOA.Y.MTV.3-138.
BOA.Y.PRK.DH.10/68.
BOA.Y.PRK.MŞ.6-22.
BOA.Y.PRK.UM.7-28.
BOA.YPRK.M.M-1-1.

Askeri Tarih Arşivi

ATASE.110-9-1-11/16-0-93.
ATASE.110-9-1-11/39-0-2.
ATASE.110-9-1-2/6-0/112.

Gazeteler

Akşam, N.12275, 7 Aralık 1952.
Akşam, N.5088, 8 Kânunuevvel 1932.
Akşam, N.5090, 10 Kânunuevvel 1932.
Akşam, N.7216, 16 Teşrinisani 1938.
Akşam, S.12275, 7 Aralık 1952.
Cumhuriyet, S.1218, 29 Eylül 1927.
Cumhuriyet, S.5568, 10 İkinciteşrin 1939.
Kurun, S.6803,18 İlkânun 1936.
Resmi Gazete, S.17117, C.19, S.86.
Resmi Gazete, S.2888, Kanun No: 2622.
Resmi Gazete, S.7872, 31.7.1951.
Ulus, 10 Kasım 1939.
Ulus, 11 Kasım 1938.
Ulus, 11 Şubat 1939.
Ulus, 15 Birincikânun 1936.
Ulus, S.11231, 6 Ekim 1952.
Vakit, S.5913, 25 Haziran 1934.
Yeni İstanbul, 1953.

Albümler

Birinci Dönem Meclis Albümü 1920-1923, TBMM Basımevi, Ankara 2022.
TBMM Albümü 1920-1950, C.I, Ankara 2010.

Lisansüstü Tezler

- ÇAKILCI, Diren, *19. Yüzyılın İlk Yarısında Selanik Şehri*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2021.
- ÇAKIR, İsmail, *H.1310 (M.1892) Tarihli Selanik Vilayeti Salnamesi'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir 2016.
- ÇOBAN, İbrahim, *Bir Cumhuriyet Kadını: Atatürk'ün Kız Kardeşi Makbule Atadan*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale 2023.
- ÇOLAKER, Veysel, *Bir Kentin Kimlik Değişimi Selanik (1908-1928)*, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 2022.
- GÜRGÜN, Ramazan, *Cumhuriyetimizin İlk Altı Başbakanının Kısa Hal Tercümeleleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1987.
- KARABULUT, Muazzez, *Biyografi Kaynaklarında Atatürk ve Özel Hayatı*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2012.
- KOŞAR, Ertuğrul, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Duygu ve Düşünce Dünyasında Kadının Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2007.
- KOYUNCU, Senem, *H.1303-1304/M.1885-1886 Selanik Vilayet Salnamesi'ne Göre Selanik Vilayeti*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir 2019.
- PEKŞEN, Celal, *Sovyet Kaynaklarında Mustafa Kemal Atatürk ve Dönemin Türkiye'si (1923-1938)*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul 2019.
- TUNÇ, Ayfer, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Manevi Evlatlıkları (Bibliyografik Deneme)*, Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin 2021.

Kitaplar

- AKTAŞ, Akın, *Akademi Dünyasında Atatürk (Lisansüstü Tezler)*, Gece Yayınları, Ankara 2022.
- AKTAŞ, Akın, *Atatürk'ün 100 Yıllık Bibliyografyası "Kırmızı Kitap"*, Akademisyen Yayınevi, Ankara 2023.
- AKTAŞ, Akın, *Hasan Tahsin Uzer Döneminde Üçüncü Umumi Müfettişliği ve "Doğu" Gazetesi*, Gece Yayınları, Ankara 2022.
- Andrew Mango, *Atatürk*, Remzi Kitabevi, 6.Baskı, İstanbul 2007.
- Armstrong, H.C. ,*Grey Wolf Mustafa Kemal*, Arthur Barker, London 1935.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.
- Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer*, Derleyen Turgut Gürer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4.Baskı, İstanbul 2019.
- ATAY, Falih Rıfki, *Babanız Atatürk*, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1980.
- ATAY, Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2012.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, C.I, Remzi Kitabevi, 31.Baskı, İstanbul 2010.
- BARDAKÇI, Murat, *"Sizi Serbest Bırakmayı Muvafık Bularak Tatlik Ettim"*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021.
- BAYHAN, Fatih, *Fikriye Hanım*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2008.

- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Atatürk Hayatı ve Eserleri (Doğumundan Samsun'a Çıkana Kadar)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.
- BELLİ, Şemsi, *Makbule Atadan Anlatıyor "Ağabeyim Mustafa Kemal"*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1959.
- Benoist Mechin, *Kurt ve Pars Mustafa Kemal*, Çev. Zahir Güvemli, M. Rasim Özgen, Nurgök Matbaası, İstanbul 1955.
- BORAK, Sadi, (Derleme ve Notlandırılan), *Atatürk'ün Özel Mektupları*, Cumhuriyet Yayınları, 2000.
- BORAK, Sadi, *Atatürk'ün Armstrong'a Cevabı*, Kırmızı Beyaz Yayınları, Ankara 2004.
- BOZDAĞ, İsmet, *Latife ve Fikriye İki Aşk Arasında Atatürk*, Truva Yayınları, İstanbul 2005.
- CEBESÖY, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, Temel Yayınları, İstanbul 2000.
- CİNDEMİR, Kesin *1960'lı Yıllarda Süme Köyü*, 2016.
- ÇALIŞLAR, İpek, *Mustafa Kemal Atatürk Mücadelesi ve Özel Hayatı (1881-1927)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.
- DÜNDAR, Temel *Dünya Matbuatında Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, Desen Matbaası, Ankara 1954.
- GÖKSEL, Burhan, *Atatürk'ün Soy Kütüğü Üzerine Bir Çalışma*, Ankara 1955.
- GÖLBİLGİN, M. Tayyip, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evladı Fatihan*, İşaret Yayınları, İstanbul 2008.
- GÜLER, Ali, *Atatürk'ün Soy Kızıl Oğuzlar ve Konyarlar*, Berikan Yayınevi, Ankara 2017.
- GÜLER, Ali, *Benim Ailem (Atatürk'ün Saklanan Ailesi)*, Yılmaz Kitabevi, İstanbul 2015.
- GÜLER, Ali, *Dehanın Kodları*, Truva Yayınları, 6.Baskı, İstanbul 2010.
- GÜNEY, Eflatun Cem, *Atatürk Hayatı ve Eserleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963.
- GÜNGÖR, Selahattin, *Salih Bozok Anlatıyor*, İstanbul 1944.
- GÜRKAN, Emrah Safa, *Cumhuriyet'in 100 İsmi*, Mundi Kitap, İstanbul 2023.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1460)*, Toğan Yayıncılık, İstanbul 2011.
- HAMZAOĞLU, Yusuf, *Balkan Türklüğü*, C.1, Ankara 2000.
- Haz. Feridun Emecen, Ayhan Yüksel, *Giresun Nikâh Kayıtları (1864'ten 1930'a)*, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2021.
- Haz. Kemal Zeki Gençosman, Niyazi Ahmet Banoğlu, *Atatürk Ansiklopedisi*, C.1, May Yayınları, İstanbul 1971.
- İNAN, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Ankara 1959.
- İNAN, Ali Mithat, *Atatürk'ün Not Defterleri*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1998.
- Jeorge Blonco Villalta, *Atatürk*, Çev. Fatih Özsu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.
- KASAPÖĞLU, Abdurrahman *Atatürk'ün Kur'an Kültürü*, İlgı Yayınları, İstanbul 2006.
- Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri*, Sel Yayınları, Haldun Sel ve Şeriki, Hisar Matbaası, İstanbul 1955.
- KOCATÜRK Utkan, *Atatürk Çizgisinde Geçmişten Geleceğe Atatürk ve Yakın Tarihimize İlişkin Görüşmeler Araştırmalar Belgeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.
- KOCATÜRK, Utkan, *Doğumundan Ölümüne Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992.
- KOÇAK, Azmi *Atatürk'ün İlk Öğretmeni Şemsi Efendi*, İstanbul 2006.
- Lord Kinross, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar Yayınevi, 22.Baskı, İstanbul 2010.

- MENTEŞEOĞLU, Ö. Erden, *Giresunlu Fedailerle Konuştum Onlar da Çılgındı*, Yardımcı Ofset Matbaacılık, Ankara 2008.
- MENTEŞEOĞLU, Ö. Erden, *Mustafa Kemal Paşa'nın Muhafız Alay Komutanı Milis Yarbay Osman Ağa*, Yardımcı Ofset Matbaası, Ankara 2014.
- MEYDAN, Sinan, *Atatürk, Modernizm ve Din*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2021.
- Miftah'u'l Kulüb Kalplerin Anahtarı*, Hazırlayanlar Muhammed Safi, Mahmud Sipahi, Bedir Yayınevi, 2001.
- Mustafa Kemal, *Zabit ve Kumandan İle Hasbihal*, Minber Matbaası, Bâbiali 1334.
- Mustafa Kemal'in "Can Yoldaşı" Ali Çavuş*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.
- MÜTERCİMLER, Erol, *Fikrimizin Rehberi*, Alfa Yayınları, 5.Baskı, İstanbul 2008.
- ÖNDER, Mehmet, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1975.
- ÖZ, Mehmet Ali, *Atatürk ve Ailesi*, 7.Baskı, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas 2023.
- SARIKOYUNCU, Ali, *Milli Mücadelede Din Adamları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- SOYAK, Hasan Rıza *Atatürk'ten Hatıralar*, C.I-II, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Yayınları, İstanbul 1973.
- SOYAK, Hasan Rıza, *Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri*, Bateş Yayınları.
- SÖNMEZ, Cemil, *Atatürk ve Okuma Sevgisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- SÖNMEZ, Cemil, *Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.
- SUNGU, İhsan, *Atatürk'ün Babası Ali Efendi ve Mensup Olduğu Selânik Asâkiri Milliye Taburu*, Maarif Matbaası, İstanbul 1939.
- ŞAHİN, Mustafa, *Hasan Tahsin Uzer'in Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015.
- ŞAKİR, Ziya, *Atatürk'ün Hayatı*, Tan Evi, İstanbul 1938.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Kemâl Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, Rafet Zaimler Yayınevi, 3.Baskı, İstanbul 1958.
- ŞİMŞİR, Bilal, *Lozan Telgrafları 1922-1923*, C.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2019.
- TANIŞIK, İbrahim Hilmi, *İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri*, Maarif Matbaası, İstanbul 1945.
- TOPUZ, Hıfzı, *Gazi ve Fikriye*, Remzi Kitabevi, (20. Baskı), İstanbul 2009.
- UZER, Tahsin, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Osmanlı Son Yönetimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.
- Vasilis Dimitriadis, *Bir Evin Hikâyesi*, Çev. Gülsün Aksoy, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016.
- YALÇIN, Semih, *Mustafa Kemal Atatürk-Hayatı ve Eserleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
- Zabit ve Kumandan İle Hasb-ı Hâl*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

Makaleler

- "Atatürk", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, İstanbul 1979.
- Ahmet Emin Yalman, *Vakit*, 10 Ocak 1922.
- ÇELEBİ, Celaleddin "Abdülhalim Çelebi", *TDVİA*, C.1, İstanbul 1988, s.212.
- DIYEKE, Nuri, "Nüfus Mübadelesi İle Türkiye'ye Gelen Selanik Şeriyeye Sicilleri", *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2/3, 2021.

- EYİCE, Semavi, "Atatürk'ün Doğduğu Yıllarda Selanik", *Doğumunun 100.Yılında Atatürk'e Armağan*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1981.
- MANAV, Nursel, "Osmanlı Devleti'nde Kadınların Sosyal Güvenliği: Emekli Maaşları, Dul ve Yetim Aylıklarının Gelişimi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, C.42, 2019, s.1-32.
- KAYAPINAR, Levent; KILIÇ, Arslan, "Selanik Şeriyeye Sicilleri Kataloğu-2", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, 2018.
- KÜÇÜKCAN, Talip, "Atatürk ve Din", *TDVİA*, C.31, Ankara 2020.
- Machiel Kiel, "Selânik", *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009.
- MERT, Özcan, "Atatürk'ün İlk Öğretmeni Şemsi Efendi (1852-1917)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.7, S.20, 1991.
- ÖSEN Serdar, "Balkanlarda Mevleviliğin Yayılması ve Kurulan Mevlevihâneler", *Yeni Türkiye*, S.67/2015.
- PARLAK, Cengiz, "Selanik Mevlevihanesi (Evkaf ve Yönetim Sorunları)", *Cihannuma*, S.5, 2019.
- SUNGU, İhsan, "Atatürk'ün Babası Ali Efendi ve Mensup Olduğu Selanik Asâkiri Millîye Taburu" *Belleten*, C.III, F.19. 1 Nisan 1939.
- TURAN, Şerafettin, "Mustafa Kemal Atatürk", *TDVİA*, C.31, Ankara 2020.

Haritalar

- İ. Birol Alpay tarafından düzenlenen 2 adet Selanik haritası. Erkânı Harbiye Matbaası H.1300 (M.1882-1883)/M.1911.

İnternet Kaynakları

- <https://mustafakemalim.com/ataturkun-annesi-ile-babasi-nasil-evlendi/semsi-belli-makbule-atadan/> Erişim Tarihi 26.02.2024.
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/ali-riza-efendinin-dogdugu-ev-kuzey-makedonyada-722504.html> Erişim Tarihi 05.03.2024.
- https://tika.gov.tr/detail-makedonyada_ali_riza_efendi_ani_evi_hizmete_acildi/ Erişim Tarihi 10.03.2024.
- Derya Genç Acar, "Makbule Atadan'ın Atatürk'e İlişkin Anlattıkları Üzerine Bir Basın Taraması",
- <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin-pdf/244/tur> Erişim Tarihi 19.02.2024.
- <https://www.darussafaka.org> Erişim Tarihi 11.02.2024.
- <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/ataturkun-annesi-zubeyde-hanim-aniliyor-401063.html> Erişim Tarihi 26.02.2024.
- https://tika.gov.tr/detailali_riza_efendi_ani_evi_protokolu_imzalandi/ Erişim Tarihi 13.03.2024.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> Erişim Tarihi 11.03.2024.
- https://kho.msu.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/okula_girisi.html Erişim Tarihi 25.05.2024.
- <https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane/MazbataAramaSonuc> Erişim Tarihi 21.06.2024.